

Jan Kronholm
Epost: jan.kronholm@nyan.ax
Telefon: 528 466

kultur

” För mig framstår bokmässans svenska avdelning som finlandssvensk ”ghettoisering” när den är som bäst. Klart avskilt men ändå öppet.

THOMAS ROSENBERG, om Helsingfors bokmessa i Kyrkpressen.

Minns dagen då vinterkriget inleddes

Minnen. Mirjam Öberg sitter vid sitt köksbord och minns vinterkrigets utbrott för sjuttio år sedan. På bordet en bok om de förlorade karelska socknarna och ett par av de fåtaliga familjeotografier som hon har kvar. Foto: JAN KRONHOLM

Mirjam Öberg var bara sju år när vinterkriget bröt ut den 30 november 1939. Då förändrades hela hennes tillvaro.

Bara en vecka efter krigsutbrottet fick hon överge hemgården i Kolemajärvi på Karelska näset, endast 50 kilometer från den ryska gränsen.

En kulen novemberdag, bara några dagar före sjuttioårsminnet av krigsutbrottet, träffar jag Mirjam Öberg hemma på Björkmansgränd i Mariehamn. Hon sitter vid sitt köksbord och skalar äpplen. På spisen puttrar en gryta med äppelsylt. Det är tryggt och ombonat.

Vi samtalar om hennes minnen av krigsutbrottet och emellanåt är det som om hennes blick skulle leta sig långt bort från det trygga Åland. Under vårt samtal får hon emellanåt torka en tår vid minnet av det som hände för sjuttio år sedan.

Nära gränsen

Den 30 november 1939 var en torsdag och borde ha varit en vanlig skoldag för Mirjam Sirkkiä som tidigare på hösten börjat i småskolans första klass. Men skolorna stängdes nu på obestämd tid. Tidigt på morgonen hade de sovjetiska trupperna gått till anfall mot Finland. Och i Kuolemajärvi kom kriget genast nära.

–Att kriget brutit ut var allt som man talade om den dagen. Det var lätt att höra att det fanns oro i de vuxnas röster. Vi lyssnade också på radions nyhetssändningar och allt emellanåt gick någon ut för att lyssna. Man kunde höra kanonerna på avstånd och också ljudet från de tunga bombplan som flög över oss på väg mot Viborg och andra städer. Mörklägning hade beordrats redan tidigare.

Kuolemajärvi ligger fyrtyo kilometer söder om Viborg och bara femtio kilometer från den dåvarande riksgränsen mot Sovjetunionen.

En höst av oro

Att det kunde bli krig hade man anat och fruktat redan en längre tid. Också en sjuåring hade lätt kunnat märka att något var å färde.

–Bara det nu inte blir krig, hade de vuxna sagt gång på gång och under sommaren hade vi haft arbetare som sysslade med ett bygga befästningar och pansarvagnshinder inkvarterade hos oss. Mannerheimlinjen gick bara ett par hundra meter från vårt hus.

När kriget bröt ut hade Finland redan mobiliserat och Mirjams pappa Eemeli, som var 39 år, redan varit inkallad en tid. I det militära var han sanitär.

Liten bondgård

Hemma på gården fanns mamma Elna, Mirjam och hennes fyra syskon 3-11 år gamla samt en moster och morbror till mamman, redan äldre.

–Det var en liten, men ganska normal bondgård. Vi hade åtta kor, hästar, får och någon gris. Vi klarade oss bra. Djuren och odlingarna gav mat på bordet och behövdes det extra pengar någon gång så hade vi skogen att ta till. Det växte fin furuskog på Karelska näset.

Av Mirjams berättelse kan man förstå att familjen Sirkkiä levde tryggt och gott ända till dess Sovjetunionens angrepp på Finland förändrade allt.

Evakuering

Hon säger att man de första dagarna hoppades att det skulle gå att bo kvar men snart kom ordern om evakuering. En vecka in i september fick man ge sig i väg. Först barnen och gamlingarna, senare också mamma Elna och hushjuren.

–Jag minns att det var den första dagen som det snöade. Vi skulle alla

samlas vid skolan för att när det blivit mörkt hämtas av bussar. Bara sådant som vi orkade bära själva fick vi ta med oss, det nödvändigaste som mat och kläder, inga leksaker eller andra personliga ting.

När bussarna satt sig i rörelse och man passerade hemgården minns Mirjam att hon såg hur mamman tänt lyset i ett rum som man inte använde och där det inte fanns mörklägningssgardiner.

–Hon skulle väl hämta någonting där men bilden av det upplysta fönstret har stannat i mitt minne.

Bussfärden i natten gick till Viborgska viken där man sedan kunde ta sig över till Säkkijärvi med en färja.

–Det skulle ha varit för riskfyllt att åka via Viborg som kunde utsättas för bombanfall.

Jul i Tavastland

En vecka senare kunde mamma Elna ge sig i väg med alla djuren som senare transporterades till Ingå. Senare fick man tak över huvudet på en gård i Tavastland och dit kom också mamma Elna fram emot jul. Pappa Eemeli var kvar vid fronten.

Tvårr hamnade vi hos en snål gammal bonde som väntat sig bättre arbetskraft. Bortsett från mamma var vi ju bara barn och äldre. Vi bodde i ett rum där det blåste in snö under sängarna och med bara en liten kamin som värmekälla. Men vi hade en gran och mina sysstrar hade gjort julpynt i skolan. Och vi gick förstås i julottan, som man alltid gjorde på den tiden, minns Mirjam.

Till Kuolemajärvi kom man tillbaka sedan området återerövrats av de finländska trupperna under det så kallade fortsättningskriget (1941-44), men det nya hus som familjen då byggde hann man bara bo en vinter i innan det var dags att ge sig av igen.

–Och nu kom inga bussar och hämtade oss. Vi gick till fots ända till S:t Michel.Sedan fick vi åka vidare med tåg, i oxvagnar.

Den här gången var målet för den evakuerade familjen Sagu i Egentliga Finland.

I två omgångar hann Mirjam också vara krigsbarn i Sverige och familjen flyttade efter kriget till Åbo.

Brunnen fanns kvar

Det skulle det dröja hela 47 år innan hon kunde återse sina hemtrakter på Karelska näset. I början av nittiotalet kunde hon göra en resa till Kuolemajärvi.

–Då botades åtminstone min hemlängtan till en del. Huset stod inte kvar men nog brunnen med brunnsvandan. Jag kunde känna på veven som jag visste att min pappa hade smitt. Kvar fanns också en sydvägg av bastun där min mamma brukade odla tomater och på vår gamla simstrand återfann jag och min syster den stora sten ”Manustenen” som vi så väl kom i håg från vår barndom.

Hur påverkas man av det som du och många andra barn upplevde under kriget. Kommer man någonsin över det?

–Det fanns ju ingen kriterier på den tiden. Nog bär man det med sig. Alltid. Vårt tidigare trygga liv slogs ju i spillror, säger Mirjam Öberg.